

VÁRADON ÍRT VITÉZ-CODEX.

Közli: Fraknoi Vilmos.

E folyóirat füzeteiben már többször kellett, az újabb kutatások eredményei által készítve, Vitéz János könyvtárának történetével foglalkoznom.

Ismételve magasztaltam azon pazar bőkezűséget, melylyel e nagy főpap könyvtárát az olasz kézirat-gyárakban készülő, fényesen kiállított munkákkal folytonosan gyarapítá. Ugyanis az ekkorig ismertetett codexek — egynek kivételével ¹⁾ — mind olasz műhelyekre utalnak.

Azonban nem lehetett föltenni, hogy egy oly tudományos és tudománykedvelő főpap összes könyvkészletét a külföldön szerezte be. Több volt mint valószínű, hogy azon kor szokása szerint, a saját udvarában is tartott scriptorokat, a kiknek állandó foglalkozásuk vala kéziratokat másolni.

Most egy új Vitéz-codex fölfedezése kétségtelen tény erejére emeli föltevésünket. Ez Csontos János úr érdeme és szerencséje.

A jelen év július elején a salzburgi könyvtárakban kutatván, a szent Benedek-rend szent Péterről címzett ősrégi kolostorában ő jött legelőször nyomára az alább ismertetendő fontos kéziratnak. A véletlen kedvezése ugyanekkor e sorok íróját is Salzburgba vezeté és lehetővé tette, hogy a kéziratot azonnal tanulmányozhassa, és legérdekesebb lapjának, ezen folyóirat számára, lefényképeztetését eszközölhesse. (L. a füzet végén, a mellékletet.)

A kis nyolczadrétű (25 cm. magas és 16 cm. széles) 53 levélből álló hártayakézirat Tertullian »Apologeticus« című

¹⁾ Szent Lea pápa beszédei, — a szent-antali zárdában. (L. Könyv-Szemle 1878-ik folyam. 79. l.)

munkáját foglalja magában. Külső kiállításában minden dísz nélkül. A hártya középszerű minőségű; miniature festmények nincsenek a codexben; a fejezetek bekezdő betűi vörös festéssel egyszerűen vannak kiállítva.

De értékesé teszi ezen codexet az a körülmény, hogy Vitéz maga foglalkozott javításával. Kezének és feltűnően élénk, vörös tentájának (minium) nyomai sűrűen találhatók. Kétségtelen, hogy collationálta a másolatot azzal a kézirattal, melyet a scriptor használt. A kihagyott szokat és interpunctiókat beiktatta a szövegbe.

Emellett számos helyet aláhúzott és sajátkezűleg megjelölt, részint a No (Nota bene) jeggyel és vonalakkal, részint a tartalomra utaló jegyzetekkel. Az utóbbiak száma 121-re megy. Például álljanak a következők:

De fama et eius natura.

Due species cecitatis.

De Deo et de creacione.

De passione Christi et signis.

Plato Angelos non negavit.

De operatione Demonum.

Oracio pro regibus.

De triumphante imperatore.

Quid sit factio.

Varie opiniones philosophorum stb.

A szöveg utolsó szava mellé a lapszélre ezt jegyzé:

deo gracias *τελος* 1455.¹⁾

Vitéz tehát 1455-ben végezte a kézirat javítását,²⁾ ugyanazon évben, a mikor iratott.

Ugyanis a codex értékét jelentékenyen emeli az, hogy colophonjából megtudjuk: mikor, hol, ki által és kinek számára iratott.

¹⁾ A colophon után Vitéz kezével írva ezen négy betűt találjuk: »In ce«, a melyet kitörölt. Kétségtelen, hogy ez az »incepi« szó kezdete. És arra utal, hogy Vitéz, szokása szerint, pontosan fölakarta jegyezni mikor kezdte és végezte a javítást.

²⁾ A Vitéz által javított többi codexek, melyeket ismerünk, mind újabb koriak.

Az 53a lapon, a szöveg után, három sorban, nagy capitalis betűkkel írva, ezeket olvassuk:

EX: WARADINO: PER: BRICCIUM: PRVM

DE: POLANKA: ANNO: D: M: ET: C: 55:

DNO IOHANI: DE: ZREDNA: EPO: S: D: W.

Vagyis: Ex Waradino per Briccium Presbyterum de Polanka. Anno Domini 1455. Domino Johanni de Zredna Episcopo Sancte Dioecesis Waradiensis.«

A codexet tehát Polankai Briccius pap, Váradon Vitéz János püspök számára 1455-ben írta.

Briccius pap kétség kívül egyike volt azon scriptoroknak, a kik Vitéz udvarában alkalmazva valának. A »Briccius presbyter de Polanka« elnevezés kétféle magyarázatot enged meg; — hogy t. i. Briccius polankai lelkész vagy polankai származású volt. Az utóbbi valószínűbb.

Polanka (Polyánka) nevű helység több megyében található, és így nem határozhatjuk meg, hogy melyiknek nevét használja scriptorunk.

A nagyvárad kanonokoknak — legújabbán Bunyitay Vincze által összeállított — sorozatában ¹⁾ az 1466-ik évre »Briccius custos« helyeztetik. Nem valószínűtlen, hogy ez azonos a mi másolónkkal, a kinek tudományos értékű munkásságát Vitéz méltán jutalmazhatá kanonoki javadalommal.

Magyar scriptor művéről levén szó, figyelmet kell az írás minőségére is fordítanunk. Ez lényegesen eltér az olasz írástól. Mig ennek betűi teljesen gömbölyűek, Briccius pap a középkori úgynevezett góth szegletes írás befolyása alatt áll még, a mely Mátyás-kori okleveleinkben is uralkodik. A jelen codex írása egészen hasonló a szent Leo pápa beszédeit tartalmazó kéziratéhoz, a melyet Vitéz 1457. és 58-ban javított; minélfogva hihető, hogy ez utóbbit is Briccius pap írta.

A Váradon irt kézirat minden kétség nélkül Váradon kötött be, és tanúságot tesz arról, hogy a várad könyvkötők semmivel sem állottak olaszországi társaik mögött. Az ismertetett

¹⁾ A nagyvárad egyházmegye 1880-ik évi schematismusában.

kézirat kötése — barna bőr, arabeszkos nyomatokkal, aranymetszet, rézcsatok — teljesen megegyez az olaszországi műhelyek gyártmányaival.

A kézirat kétségkívül Vitéz utódjának Beckensloer érseknek esztergomi zsákmányával jutott Salzburgba, az érseki könyvtárba. De innen utóbb idegen kézre került, és csak 1846-ban, salzburgi antiquariustól, olcsó áron vásároltatott meg a Benedekrend könyvtára részére.

A Vitéz által Váradon fölélesztett tudományos szellemnek egy más emléke is található Salzburgban: az egyetemi könyvtár egy XV. századbeli díszes hártya-kéziratában,¹⁾ melynek tulajdonosa Székel Miklós, váradi kanonok volt. Ugyanis a a kézirat tábláján, a tulajdonos így jegyzé föl nevét: »Liber Nicolai Seckel Canonici Waradiensis.« Az írás a XV. század végére vagy a XVI. első éveire utal. A kanonok nevével okleveleinkben nem találkozunk, és így személyéről semmit sem tudunk.

ISMERETLEN MAGYARORSZÁGI KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTŐK A KÖZÉPKORBAN.

Közli: Csonotosi János.

— Negyedik közlemény. —

LXXI.

Szenczi Gergely 1397-ből.

Pozsonymegyei szenczi²⁾ származásu, kitől a pozsonyi káptalan könyvtárában latin szent beszédek maradtak fenn, melyeket 1397-ben másolt. A kéziratot ismertette Knauz: »a pozsonyi káptalan kéziratai«,³⁾ című munkájában, hol a colophont követ-

¹⁾ A könyv címe: »Bruno Episcopus super libros Moysi et Isaiam prophetam.« 189 nagy folio levélből áll.

²⁾ Régi okleveleinkben a helység neve: Semch, Zempez alatt fordul elő. L. Fehér Cod. Dipl. VIII. 1, 512, VIII. 2, 530, X. 8, 313.

³⁾ Esztergom, 1870, 142 l.

Melléklet a „Magyar Könyvszemle“ 1880. IV. füzetéhez.

tantos inueniunt uerba discipulos quantos
xpiani factis docendo illa ipa obstinatio quam
exprobandis magna est. Quis enim non contemplan-
one eius concutitur ad requirendum qui in-
iurescat. Quis non ubi requisit. accedit ubi ac-
cessit. pati exoptat ut totam dei gratiam redimat
ut omnem ueniam ab eo compensatione sang-
nis sui expediat. Omnia enim huic opus delicta
donantur. Inde est quod ibidem sententia uir-
gras agimus ut est emulatio diuine rei et hu-
mane. Cum damnatur a nobis. ad eo absoluit. deo gratias
EX. VARADINO. PER. BRICCIUM. BRVM. 1499.
DE. POLANKA. ANNO. D. M. ETC. 99.
DNO. IOHANNI. DE. ZREDNA. FPO. S. D. W.

Hasonmás egy Váradon 1455-ben Vitéz számára irt Tertullian-codexről.

(A salzburgi benczések könyvtárában lévő eredeti után.)